

Tipu Looduskooli keskkonnahariduskava

*Jutusta mulle ja
ma unustan,
näita mulle ja ma mäletan,
lase mul teha ja ma tean.*

KONFUTSIUSE JÄRGI

Sisukord

1	<u>SISSEJUHATUS</u>	2
2	<u>TIPU LOODUSKOOLI INTEGREERIV KESKKONNAHARIDUSKAVA</u>	2
2.1	JUHTMÖTTED	
2.2	KESKKONNAHARIDUSE EESMÄRGID	
3	<u>SIHTGRUPID</u>	4
4	<u>MEETODIKA JA ÜRITUSED</u>	7
4.1	METOODIKA	
4.2	ÜRITUSED	
4.2.1	KUNSTI JA KÄSITÖÖ KOHVIK	
4.2.2	TÖÖKOJAD	
4.2.3	KÜLAMUUSEUM	
5	<u>KESKKONNAHARIDUSE VALDKONNAD JA NENDE SISU</u>	10
5.1	ELUPAIGAD SOOMAAL	
5.1.1	NIIDUD	
5.1.2	METS	
5.1.3	RABA	
5.1.4	JÕED	
5.2	RINGLUSED JA SESED LOODUSES	
5.3	METSIK LOODUS	
5.4	JÄÄTMED	
5.5	ENERGIA/RESSURSSIDE KASUTUS	
5.6	KULTUUR	
6	<u>TIPU LOODUSKOOLI ÜLESEHITUS KUI OSALUSPROTSESS</u>	13
6.1	INIMESTE KAASAMINE TIPU LOODUSKOOLI ÜLESEHITUSSE	
6.2	ÜHILDAMINE EHTUSPLAANIDEGA	
7	<u>KOOSTÖÖ TEISTE ASUTUSTEGA</u>	15
8	<u>LOODUSPEDAGOOGILISTE ÜRITUSTE LÄBIVIIMISE KAVAD</u>	16
8.1	FLOW LEARNING (<i>SUJUV ÕPPIMINE</i>) JOSEPH CORNELLI JÄRGI	
8.2	NELI ASTET LOODUSEGA KOHTUMISEL MICHAEL KALFFI JÄRGI	
8.3	DIE RUCKSACKSCHULE (<i>SELJAKOTIKOOL</i>) GERHARD TROMMERI JÄRGI	
8.4	EARTH EDUCATION (<i>MAA HARIDUS</i>) STEVE VAN MATRE´I JÄRGI	
8.5	GRUPIDÜNAAMIKA, MÄNGU- JA ELAMUSPEDAGOOGIKA	
9	<u>LISAD</u>	20

1 Sissejuhatus

Tipu Looduskool loodi Tipu külas, mis asub Soomaa Rahvuspargis Lõuna-Eestis. Vana koolimaja ehitatakse ümber kohtumis- ja keskkonnahariduspaigaks. Koolimaja ümber kerkib ka teisi maju (külamaja, külalistemaja ning töötoad), seepärast võiks paik endale nimeks saada Tipu koolimaja kompleks.

Käesolev keskkonnahariduskava kirjeldab Tipu Looduskooli ning selle ümbruskonna keskkonnahariduse juhtmõtteid, eesmärgid ja sihtgruppe, meetodikat, erinevaid teemavaldkondi ning üritusi. Seejärel tutvustatakse keskkonnahariduse sidumist Looduskooli ülesehitusega – need kaks tegevust ongi plaanitud käima käsikäes.

Alljärgnev kava on kogu ettevõtmise juhtnööriks. Arvestatakse ka sellega, et ettevõtmiste sisu ning eesmärgid muutuvad ning kohanevad seoses osavõtjatega. Looduskooli näo kujundavad inimesed, kes selle arengus osalevad.

Esialgse tõuke andmiseks kirjeldatakse järgnevalt lühidalt mõnda loodusõppe ürituse läbiviimist ning viidatakse lähemat infot andvale kirjandusele. Lisadena on keskkonnahariduskava lõpus paari plaanitava ürituste läbiviimiseks väljatöötatud kavad.

2 Tipu Looduskooli integreeriv keskkonnahariduskava

2.1 Juhtmõtted

Tipu Looduskooli keskne ülesanne on keskkonnaharidus ja selle mitmekülgne levitamine.

Tähtis osa Tipu Looduskooli programmi juures on inimeste kaasamine selle ülesehitusse ja arengusse. Mitte alles valmisaamise hetkest, vaid juba loomisest alates on Tipu Looduskool kohtumis- ja keskkonnahariduse paik ja Looduskooli ülesehitusse kaasatakse algusest peale inimesi nende ideede ning panustega.

Looduskool areneb alati edasi ning sellest saavad osa nii Soomaa piirkonna elanikud kui ka külastajad. Kooli pakkumiste keskpunktis on holistlik kogemine. Keskne eesmärk on anda inimestele jätkusuutlikkuse põhimõtetest tulenev iseseisev otsustus- ning tegutsemisvõime.

Haridusprogrammid on midagi enam kui „ainult“ puhas looduse tundmaõppimine, pigem on nad hästiõnnestuva elu jaoks vajalik haridus.

Oma keskkonnahariduskava nimetab Tipu Looduskool integreeritud kavaks, sest ....

... keskkonnaharidus on seostatud kultuuriloolise haridusega,

... see seob Tipu elanikke ja külalisi ning laseb mõlemil arengust osa saada,
... võetakse kasutusele uued ideed ning vahetatakse mõtteid,
... viiakse kokku erinevad sihtgrupid ja luuakse uusi kontakte,
... Looduskool on ka erinevate kultuuride, arvamuste ja taustsüsteemide kohtumispaik,
...pakkumised on suunatud tegutsemisele ja on seega igapäevaellu integreeritavad.

Meie jaoks tähendab keskkonnaharidus inimeste ärgitamist iseendasse vaatama ja oma kultuurilist tausta teadvustama, samas mõeldes ka sellele, kuidas me oma ümbruskonda suhtume ja seal käitume. Sellest lähtudes saab neid motiveerida keskkonnateadlikult käituma ja tegutsema. Seega on kultuuriline haridus ja keskkonnaharidus meie jaoks teineteisega lahutamatult seotud.

2.2 Keskkonnahariduse eesmärgid

Meie eesmärgid lähtuvad eelpool kirjeldatud integratiivsest keskkonnaharidusest, mis seob omavahel keskkonnahariduse ning kultuurilise hariduse. Kõige keskmes on seejuures inimese taju. Soovime ärgitada oma abilisi ja külalisi enda ning oma tegutsemiste üle järele mõtlema, tutvuma uute mõttemallidega (nii mõtlemise kui ka tegutsemise osas) ning vastutustundlikult käituma. Me toetame ja motiveerime inimesi oma elustiili muutma.

Järgnevalt neli tähtsat hariduslikku eesmärki:

1) Taju teritamine ja arendamine

- toetada inimesi tundlikumalt ümber käima keskkonnaga (looduse, kultuuriga) ning iseendaga
- arendada kaasamõtlemist
- säilitada/tugevdada enese väärtustamist ja eneseteadvustamist seoses inimese eluviisiga
- arutelu eetiliste väärtuste üle

2) Tolerantsi kasvatamine

- võimaldada kohtumisi erinevate inimeste ja inimnatuuridega
- rahvusvahelise kohtumispaigana arendada mõistmist ja tolerantsi erineva (kultuurilise) tausta ja tegutsemisviisi suhtes
- avatus teistsuguse ja uue suhtes
- arendada koostööd erinevate gruppide/indiviidide vahel
- kaitsta looduslikku ja kultuurilist mitmekesisust

3) Teadmiste vahendamine ->probleemi teadvustamine

-> oskused tegutsemiseks

- äratada huvi keskkonna vastu ja tugevdada keskkonnateadlikkust

- teadmiste edasiandmine looduselamuste kaudu
- toetada looduseoste mõistmist seoste avastamise kaudu
- looduse ringlusest ja looduses toimuvatest protsessidest aru saamine läbiproovimise abil
- ökoloogilise ehituse ja alternatiivsete energialiikide tutvustamine muu hulgas ka Tipu Looduskooli näitel
- inimese rolli ja vastutuse teadvustamine
- toetada iseseisvaid, tegutsemishimulisi, perspektiiviga inimesi
- vahendada keskkonnasõbraliku käitumise aluseid ja motiveerida inimesi neid järgima

4) Luua seosed inimese ja Looduskooli asupaiga vahel

- vaimustada inimesi Soomaast ja Tipust
- võimalus ennast proovile panna ja vahetult loodust kogeda
- arendada grupidünaamikat ja suhtlemisuskust
- kasvada koos Tipu Looduskooliga
- pakkuda seiklusi

3 Sihtgrupid

Mitmekesisus ei peitu vaid programmide sisus, seda peaksid peegeldama ka erinevad sihtgrupid, keda kaasatakse looduskooli tegevustesse. Meie sooviks on luua kontakte erinevate gruppide vahel, pakkudes samal ajal siiski ka grupispetsiifilisi tegevusi, mis järgivad grupi vajadusi ning on kokku pandud eelinfot arvesse võttes. Erilised sihtgrupid on välja toodud alljärgnevas tabelis.

Siinkohal lisanduvad vaid sihtgrupispetsiifilised hariduslikud eesmärgid, mis täiendavad või rõhutavad punkti 2.2. all ära toodud eesmäärke.

Grupijaotus kehtib nii Eesti kui välisgruppidele, kui pole teisiti märgitud (sealjuures on välisgruppide puhul põhirõhk Saksa gruppidel, sest koostöö Saksamaaga on tihe).

Eesti grupid on märgitud tähisega EST.

Sihtgrupp	Sihid (võrdle punktiga 2 Integreeriv keskkonnahariduskava) & lähenemisviisid	Ürituse iseloom (Punkt 4 Ürituste ülesehitus ja kasutatavad meetodid)
1. Lapsed (kuni 6 aastat) [EST]	- Mänguline lähenemine keskkonnateemadele → Lõbu, vaimustus	- Lastegrupp
2. Õpilased (lapsed, 6-12 aastat) [EST]	- Mänguline lähenemine keskkonnateemadele - Otsene kokkupuude loodusega - Ühine ja individuaalne	- Päevased programmid/ väljasõidud - Klassiekskursioonid

	<p>looduse väikeste ja suurte imede avastamine</p> <ul style="list-style-type: none"> - Üldised teadmised looduslike seoste, ringide ja protsesside kohta <p>→ Huvi/ vaimustuse äratamine → Lõbutsemine → Mõistmine, et mina olen osa loodusest → Looduses toimuvate põhiprotsesside mõistmine</p>	
3. Õpilased (noored, 13-18 aastat)	<ul style="list-style-type: none"> - Seikluse kaudu keskkonnateemadele lähenemine - Enese kogemine - Grupipedagoogika - Teadmiste vahendamine → oskused tegutsemiseks <p>→ Huvi äratamine/vaimustamine → Eneseväärtuse ja grupitunde tugevdamine → Omavastutuse teadvustamine ja tugevdamine → Info ja motivatsiooni jagamine keskkonnasõbralikuks käitumiseks</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Päevased programmid/ väljasõidud - Klassiekskursioonid - Koolidevahelised partnerlused
4. Noored	<p>Vaata siit tabelist punkt 3. Õpilased (noored, 13-18 aastat)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Koostöö noortegruppidega: majutus, seminarid - Rahvusvahelised seminarid - Tipu Looduskooli projekti kaasamine
5. Õpetajad [EST]	<ul style="list-style-type: none"> - Teadmistepagas käsitletud teema kohta ja metoodiline plaan (sõltub tegevusest) 	<ul style="list-style-type: none"> - Täiendõpe

	<p>→ Õpetajate ettevalmistamine Tipu Looduskooli programmile eelnevateks ja järgnevateks sisulisteks tegevusteks õpilastega</p>	
6. Kohalik elanikkond [EST]	<ul style="list-style-type: none"> - Ühised ettevõtmised - Kogemuste ja teadmiste vahetamine - Uute paikade avastamine piirkonnas <p>→ Projekti kaasamine ja osavõtt</p> <p>→ Kogemuste rakendamine/"päästmine" (nt traditsiooniliste käsitöövõtete kogumine)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Ettekanded - Ühepäevased ekskursioonid - Projekti kaasamine (võrdle punkt 6. Tipu Looduskooli ülesehitamine kui osalusprojekt)
7. Kutsekõrgkoolid, ülikoolid, tudengid	<ul style="list-style-type: none"> - Teaduslik töö SR-is - Teaduse ja looduse tematisseerimine ja arutelu - „Alternatiivne teadus“ (keskkonnaeetika, uued lähenemised) - Praktikavõimalus - Loodusvaatlused - Teadmiste vahetus - Arutelud <p>→ SR-is tehtava teadusliku töö toetamine</p> <p>→ Tudengite rahvusvaheliste ja temaatiliste kohtumiste toetamine (toimuvad kohapeal)</p> <p>→ Tudengite ideede ja tegutsemistahte rakendamine</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Koostöö ülikoolidega: praktika, praktikasemester, diplomitööd, ekskursioonid, majutus - Rahvusvahelised seminarid
8. Täiskasvanud (puhkajad, külastajad, ühe päeva ja mitme päeva külalised)	<ul style="list-style-type: none"> - Huvi äratamine - Kohaga tutvuse tegemine - Teadmiste vahendamine - Teadmised piirkonna 	<ul style="list-style-type: none"> - Majutus - Ekskursioonid / päevased üritused - Ettekanded - Mitmepäevased üritused

	kohta: infopunkt, muuseum jne. → Majutus/puhkus → Piirkonna tutvustamine	
9. Seniorid	- Vaata siit tabelist punkti 8. Täiskasvanud - Elukogemuse kaasamine; rohkem aega mõttevahetuseks	- Vaata siit tabelist punkti 8. Täiskasvanud
10. Ettevõtjad	- Koolitused, seminarid töötajatele - Kohaga tutvuse tegemine - Teadmiste vahendamine - Ürituste läbi viimine → majutus, ruumide rent → säästva majandamise teema tutvustamine	- Koolitused/ seminarid - Majutus - Konverentsid
11. Tegutsemistahetelised inimesed	→ Projekti kaasamine vastavalt inimese võimetele ja huvidele → Võimalus avardada oma horisonte	- Praktika - Vabatahtlik teenistus - vabatahtlikud
12. Kõik sihtgrupid	- Vaata 2.2. Keskkonnahariduse eesmärgid	- Infopunkt - Tipu koolimaja kompleks - Kohvik

4 Meetodika ja üritused

4.1 Metoodika

Keskkonnahariduse keskpunktis seisab meie jaoks taju. Kõige suuremat mõju avaldab inimesele õppimine läbi kogemuste, seetõttu on ka meie meetodid otsesele kogemusele rajatud. Need on:

- meeltega tajumine
- uurimine-avastamine
- kunstiline-käsitöeline
- mänguline
- meditatiivne

Parima õppetulemus saavutamiseks pöimitakse omavahel mitmed meetodid, mis avaldaksid mõju võimalikult paljudele erinevatele meeltele. Kuna keskkonnaharidust omandatakse gruppides, mängib alati suurt rolli

ka grupidünaamika. Sellega arvestatakse grupiga töötamisel, samuti tehakse konkreetseid gruppi tugevdavaid harjutusi. Inimeste tähelepanu saamiseks ja kõrge motivatsiooni hoidmiseks kasutatakse ka müstilisi ja saladuslikke elemente nagu müüdid, muinasjutud ja lood.

Tipu Looduskooli loodusharidusprogrammide keskmes seisab holistlik kogemine, seetõttu on esiplaanil ka iseseisev elupaikade ja looduslike seoste avastamine. Looduskooli ülesandeks on selliste raamtingimuste loomine ja looduskooli pedagoogilised töäjõud on abiks nii juhtidena kui toetajatena protsessi käigus.

Reeglina on toimuvad üritused inimesi kaasavad, vähem on passiivseid. Kus metoodika ei lase viimast vältida (ettekanded, ekskursioonid jne.), lisatakse elemente, mis annaksid ka publikule võimaluse kaasa rääkida (diskussioonid, avastused jne.).

4.2 Üritused

Järgnevalt on ära toodud erinevate ürituste sisu ja sihtgrupid, vajadusel/võimalusel saab neid ka omavahel kombineerida.

Üritus	Sisu	Sihtgrupid
Ettekanne	Ettekandja räägib spetsiifilist(e)l teemad(e)l või elamustest (näit. teemaettekannet, slaidiettekannet jne.)	Noored, tudengid, kohalik elanikkond, täiskasvanud, seniorid
Jalutuskäik	Matk uute teadmiste omandamisega	Kõik
Loodusmatk	Intensiivne looduse kogemise matk/ kõigi meelte kasutamine	Kõik
Ekskursioon	Spetsiifilised teadmised mõne valdkonna kohta (ühe- või mitmepäevane)	Tudengid, noored, täiskasvanud
Seminar	Teemaspetsiifiline; uute teadmiste jagamine intensiivse looduselamuse kaudu, jälgimine, mõttevahetus, ühine õppimine	Noored, tudengid, täiskasvanud, seniorid
Klassiekskursioon	Temaatiline; intensiivne teema(de)käsitlus: jälgimine, kogemine, mänguline õppimine	Õpilased
Rahvusvaheline vabaajalaager noortele	Intensiivsed looduselamused ja mõttevahetused (ka kultuuridevahelised); seiklus; grupipedagoogika	Noored
Looduselamuste laager	Intensiivsed looduselamused ja mõttevahetused; seiklus;	Lapsed/õpilased

	grupipedagoogika; mänguline õppimine	
Ehitusnädal	Regulaarne kohtumine 1-2 nädalaks aastas, et koolimajas või selle ümber ehitustöid teostada; asjatundjate juhendamisel (kui vajalik/võimalik); toetatakse enese projektiga identifitseerimist	Noored, täiskasvanud, seniorid
Töölaagrid	Spetsiaalne ehitusprojekt; rahvusvaheline	Noored, täiskasvanud, seniorid
Elamuspedagoogika programmid üheks päevaks, mitmeks päevaks ja nädalaks	Grupitunde tugevdamine; intensiivsed kontaktid loodusega; uute teadmiste vahendamine	Õpilased, noored, täiskasvanud
Puhkus koos programmiga	Toetav programm SR külastajaile, spetsiaalne puhkuseprogramm	Kõik
Majutus	Majutus; koolimaja avastamine	Kõik
Infopunkt	Informatsioon Soomaa, Tipu küla ja Tipu Looduskooli kohta	Kõik
Töökojad	Töökojad, mis on mõeldud kasutamiseks kohalikele käsitöölisele ja koolimaja kompleksis vajalike tööde teostamiseks; käsitööskuste vahendamine	Kõik, eriti noored ja lapsed
Õiglase kaubanduse kohvik, kunsti ja käsitöö pood	Kombinatsioon kohvikust ja käsitööpoest –kõik müügiks; kohalike käsitöölise toetamine; tõmbepunkt turistidele ja möödasõitjatele	Kõik
Külamuuseum	Püsinäitus Tipu küla ja koolimaja ajaloo kohta	Kõik
Näitus	Vahetuvad teema-näitused, kunstinäitused	Kõik

Regulaarsete ürituste kõrval on avatud ka kohvik, töötoad ja külamuuseum. Nende kolme jaoks töötatakse välja eraldi tegevuskavad, mistõttu on allpool ära toodud vaid lühikesed kirjeldused.

4.2.1 Kunsti ja käsitöö kohvik

Kunsti ja käsitöö kohvik koosneb õiglase kaubanduse kohvikust ja käsitööpoest. Kohvikus on müügiks kõik alates kohvist ja nõudest kuni mööblini välja. Viimase on valmistanud piirkonna oma meistrid. Piirkonna käsitöölisele pakutakse võimalust oma tooteid välja panna ja Looduskooli kaudu müüa.

Kohvik on kohtumispaik, nagu Tipu Looduskool üldiselt ja seal peetakse ka üritusi.

Niisiis on ka kohvikul erinevad eesmärgid:

- Kohtumispaik
- Õiglase kaubanduse idee ja informatsiooni levitamine
- Kohalike käsitöölise ja kunstnike toetamine, info nende teoste ja müügi kohta
- Ürituste korraldamise paik

4.2.2 Töökojad

Töökojad on looduskooli ja kohalike käsitöölise ühiseks toimetamispaigaks. Neis on olemas vajalikud tööriistad ehitamiseks ja majas ette tulevateks remonttöödeks. Samuti saavad seal toimuma õppetoad kooliõpilastele ja noortele, vabatahtlike töölaagritest osavõtjatele, aga ka kõigile teistele huvitatutele. Töökodasid saab ka välja üürida.

Töötoad on looduskooli nägu ja tegu – nad aitavad inimesi liita ja kogu projekti nii mõttejõu kui käeramuga edasi viia. Siin õpitakse mitmeid käsitööoskusi, vahetatakse kogemusi ja –mis kõige tähtsam- neid oskusi rakendatakse ka tööde juures. Eelkõige tegeletakse järgmiste käsitööaladega:

- tislari- ja puusepatööd
- kudumistööd
- savitööd
- viltimistööd

4.2.3. Külamuuseum

Külamuuseumis antakse külastajatele ülevaade Tipu ajaloost ja kultuurist ning elust Soomaal viimaste sajandite vältel. Muuseum avatakse vanas koolimajas ehk Tipu Looduskooli kompleksi peamajas. Näituse konseptsioon vajab eraldi väljatöötamist.

Lisaks püsinäitusele saavad peamajas väljas olema ka ajutised näitused loodusloo, kultuuri ja kunsti teemadel.

5 Loodushariduse teemaderingid ja nende sisu

Tipu Looduskooli loodushariduse teemaderingi kuuluvad eelkõige need valdkonnad, mis omavad kohapeal tähtsust ja millega saab sealsamas tegeleda ning mis on osavõtjatele huvipakkuvad. Laiemalt on nendeks erinevad elupaigad Soomaal, eriti Tipu vahetus läheduses asuvad kohad oma floora ja faunaga. Kõige soodsamalt saab kompleksseid seoseid looduses edasi anda ahelate kaudu.

Teemad pannakse paika individuaalselt, grupi huvidest lähtuvalt. Sisulise poole pealt kasutatakse ka grupipedagoogika seminare ja elamuspedagoogika elemente. Ühepalju tähelepanu pööratakse ürituse sisule ja grupikäitumisele, püüdes neid tasakaalustada. Järgnevalt tutvustatavad teemad võivad esineda ka iseseisvalt, enamasti kattuvad nad keskkonnahariduse tegevustes.

5.1 Elupaigad Soomaal

Peamised elupaigad Soomaa rahvuspargis on niidukooslused, mets, raba ja jõed. Järgnevalt tutvustatakse neid lähemalt, pöörates tähelepanu igaühe eripäradele. Mitmekülgse floora ja faunaga elupaikade uurimine ja avastamine on kohapeal võimalik.

5.1.1 Niidud

Seoses traditsioonilise maakasutusega tekkisid Soomaal liigirikkad jõe- ja puisniidud. Need imekaunid alad on floora ja fauna jaoks ainulaadse väärtusega. Siberi võhumõök (*Iris sibirica*) katab niidud oma lilla õitevaibaga, vanad võimsad tammed jutustavad aastasadade taguseid lugusid. Siin pesitseb ka mitmeid ohustatud linnuliike, nagu rohunepp ja rukkirääk, viimast võib pidada eriti iseloomulikuks külaliseks. Tema „krääk-krääk“ kajab Tipul kogu suve. Märgaladel käivad jahti pidamas väike konna-kotkas, sookurg, valge ja must toonekurg.

Niidumaastikud peegeldavad eriti hästi ka inimese ja looduse koostööd. Peale Eesti iseseisvuse taastamist eelmise sajandi lõpus loobuti ka Soomaal suures osas maa põllumajanduslikust harimisest ning niidud võsastusid. Sellest tulenevalt on Sooma Rahvuspargi üks peamisi eesmärke jõe- ja puisniitude kui liigirikaste elupaikade taastamine ja säilitamine.

5.1.2 Mets

Soomaa Rahvuspargis leidub rohkesti erinevaid metsatüüpe. Looduskaitse seisukohalt on tähtis säilitada Eestimaal vaid vähestes paikades säilinud lammimets, mis on elupaigaks valgeselg-kirjurähnile. Rabametsad on kevadisel ajal metsiste mängumaaks, metsas leiavad pesitsuspaiga veel väike-konnakotkas.

Metsamajandus mängib Soomaal väikest rolli – on ju tegu kaitsealuse maaga. Puidul kui ehituse ja käsitöö toormaterjalil on siin, nagu mujalgi Eestis, tähtis osa. Veel täna uuristatakse Soomaal traditsioonilisi ühest tüvest paate ehk haabjaid, mis on oma nime saanud materjali – haavapuu - järgi.

Soomaal on terve rida matka- ja õpperadu, mis tutvustavad metsa kui ökosüsteemi.

5.1.3 Raba

Soomaa kõrgrabad on inimesest võrdlemisi puutumata jäänud, seetõttu võiks neid vaadelda kui metsikuid alasid. Seal armastavad pesitseda kurvitsalised, varajastel kevadhommikutel võib rabalagendikelt kosta tetrede kudrutamist, samuti on rabad koduks kaljukotkale.

Nelja erineva rahvusparki rabamassiivi näitel saab külastajale selgitada rabade tekkelugu ja arengustaadiume. Neist äärmuslikem on kõrgraba, mille elanikel avalduvad hämmastavad kohastumised oma eluruumiga. Taoliste seoste avastamine on põnev ja näitlikustab ka teisi omavahelisi seoseid looduses.

Kõrgraba hinnatakse tema looduskaitsealase väärtuse kõrval veel kahe asja pärast – raba pakub toorainet (turvast) ja salvestab süsihappegaasi.

Rabadega saab külastaja tutvuda mitmetel matka- ja õpperadadel.

5.1.4 Jõed

Soomaa rabamassiive eraldab jõgede võrgustik, mille kaldad on kaetud liigirikaste lamminiitide luhtadega. Jõed on suures osas säilitanud oma loomulikud vooluteed ja nende looduslik rütm hoolitseb teatud kindla aja järel korduva suurvee eest, mis kannab seetõttu viienda aastaaja nime. Seda võimsat vaatepilti saab näha kevaditi pärast lume sulamist. Samuti on siis kõige parem aeg kanuuga rahvusparki avastada. Jõed pakuvad elupaika mitmetele kalaliikidele, samuti koprale, mingile (ameerika naarits) ja saarmale. Jäälind ja mitmed veelinnud leiavad siin pesa.

Umbes Tipu küla keskel tõuseb maa peale Tõramaa oja, mille loomulikku kulgu takistab Soomaad läbiv tee.

5.2 Ringlused ja seosed looduses

Soomaa eluruume avastades pööratakse suurt tähelepanu looduslikele seostele, võrgustikele ja ringlustele. Inimene mõistab, et tihtipeale on tema looduse ringluses see osaline, kes mõjutab midagi enda teadmata. Nii õpime kandma ka vastutust.

Selle valdkonna teemad on kindlasti toiduahel, aineringlus, vastastikused suhted ja muutused looduses.

5.3 Metsik loodus

Metsik loodus on tihtipeale justkui tsivilisatsiooni vastand, tekitades inimestes ühtaegu nii vaimustust kui ka hirmu. Meie sihiks on toetada inimesi just selles, et nad näeksid metsikus looduses vaimustusttekitavat ja säilitamisväärtset keskkonda ning tahaksid seda kaitsta. Soomaa on paljudele metsloomadele, nagu hunt, ilves ja karu heaks pelgupaigaks.

Õppides tundma Soomaa linnu- ja loomariiki – saarmast, metskitsest, sookurest kuni karu, ilvese ja hundini välja – oma elupaigas on siin sama oluline nagu õppida metsikus looduses liikumist ja ellujäämist.

5.4 Jäätmed

Inimesed osalevad loodusringluses tihti oma tekitatud jäätmetega. Meie eesmärk on teadvustada prügi teket ja selle eemaldamist ja arutleda erinevate lahenduste üle nagu ümbertöötlus ja prügi tekitamise vähendamine. Koolimaja näitab selles eeskujul kasutades erinevaid alternatiive.

5.5 Energia/ Ressursside kasutus

Energeetika on praegu väga tähtis teema. Ajal, mil me üha rohkem teadvustame ressurside piiratust, tahame me arutleda jätkusuutliku energiavarustatuse üle. Seda nii seoses Tipu koolimaja kompleksiga kui ka selliste struktuuridega nagu väikesed hajutatult paiknevad asulad. Tipu koolimajas kasutatakse ja tutvustatakse alternatiivseid energiaallikaid.

Arutatakse meie endi tarbimise ja kasutuse üle, et tugevdada vastutustundlikku ressurside kasutamist.

Tähelepanu pööratakse ka inimese enda energiaallikatele: „Kui palju suudan mina? Kust ma ammutan oma energia? Kuidas ennast säästa ja elada tasakaalukamalt?“ – need on tähtsad küsimused.

5.6 Kultuur

„Kultuur“ on lai mõiste ja sama laiaulatuslikult tahame meie kultuuri oma programmi sisse tuua. Käsitleme järgmisi teemasid:

- küla ajalugu ja areng
- traditsiooniline käsitöö
- elustiilid
- kultuuridevaheline haridus
- kommunikatsioon ja mõistmine, toimetulek konfliktidega

Meile on siinkohal tähtis, et me teadvustaksime oma kultuurilist taustsüsteemi ja sellest tulenevaid toimimisviise. Selle all pole mõeldud ainult riiki, kust inimene pärineb, vaid ka piirkonda, ühiskondlikku tausta või otseselt perekonda. Me tahame ärgitada inimesi endalt küsima, kas teha asju teatud moodi, „sest nii on alati tehtud“ või langetada ise teadlikke otsuseid.

6 Tipu Looduskooli ehitus kui osalusprojekt

Looduskooli näo kujundavad inimesed, kes selle arengus osalevad. Neid püütakse kaasata igasse etappi, kus see on võimalik. Sama kehtib ka ehituse kohta – niipea, kui võimalik, saavad ka vabatahtlikud abistajad käe külge lüüa. Selle tulemusena tunnevad nad end projekti osana ja neil on motivatsiooni Looduskooliga pikemaajaliselt tegeleda. Samuti laskub neile osa vastutusest.

Seda silmas pidades tahame me inimestele, eelkõige noortele inimestele pakkuda võimalust enese proovilepanekuks, oma projektide arendamiseks ja uute kogemuste hankimiseks.

Tipu Looduskooli ülesehitus saab olema pikaajaline projekt, milles osalevad nüüd ja tulevikus paljud inimesed. Aastal 2014 saab valmis peahoone, aga Tipu Looduskool areneb ikka edasi koos kõigi abilistega.

6.1 Inimeste kaasamine Tipu Looduskooli ülesehitusse

Tipu Looduskool on kohtumispaik, mis kasvab koos nende inimestega, kes annavad oma panuse tema arengusse.

See võiks toimuda võimalikult paljudel tasanditel vastavalt abiliste huvidele ja aktiivsusele. Abi läheb vaja nii ehitusel kui ka keskkonnahariduslikel ettevõtmistel, mis tihti omavahel kattuvad.

Abiliste ülesanded võiksid olla järgmised:

- osavõtt keskkonnaharidusüritustest
- osavõtt töölaagritest ja ehitusnädalastest
- oma ideede rakendamine, kui võimalik, siis plaanimisest ja finantseerimisest kuni läbiviimiseni
- kaasalöömine ja abistamine oma huvidest ja võimetest lähtuvalt

Projekti eesmärk täitub siis, kui kaasatud inimestele on võimaldatud holistlik õppimine ja seda ka toetatakse. Projektis kaasalöömine, probleemide lahendamine ja grupis osalemine võimaldavad seda tegevusele suunatud ja seega jätkusuutlikku õppimist.

Ühine õppimine ja sarnaste huvidega või täiesti erinevate huvide ja võimetega inimestega koos tegutsemine, nagu ka erinevad kultuuri- ja sotsiaalsed taustad arendavad vastastikust sallimist.

Looduskooli meeskond (töötajad ja vabatahtlikud) on alati toetav ja avatud uutele ideedele ning inimestele, kel on lusti kaasa lüüa.

6.2 Ühildamine ehitusplaanidega

Me proovime inimesi võimalikult vara ehitusplaanidesse sisse lülitada, kuid alguses on koolimajas vaja teostada professionaalseid töid, mis paneb paika ka abiliste vajaduse ja võimalused. Kuni maja on algstaadiumis, saab selle juurde kuuluval õuealal läbi viia vaid üksikuid keskkonnahariduskavas välja toodud üritusi. Üritustepagas ja abiliste tööde hulk, nii nagu ka kompleks ise, kasvavad koos ehitusega.

Sammhaaval valmivad ka pakutavate ürituste kavad ja üldised konseptsioonid.

Järgnevalt on näidatud järgmiste aastate tegevuste umbkaudne plaan. Aastaks 2015 on planeeritud asjade „normaalne“ käik.

Aasta	Ehitusseisund/ -plaan	Keskkonnaharidus
2009	<ul style="list-style-type: none"> • Rendileping Kõpu vallaga • Küla-/seminarimaja ehitus • Hoonet veel ei ole 	<ul style="list-style-type: none"> • Päevased üritused koolidega • Ettekanded, ekskursioonid • Soovi korral looduselamusmatkad • Planeeritud kohtumised külaelanikega <p>Hoogtööd koolimaja hoovis</p>
2010	<ul style="list-style-type: none"> • Hooviala kuivendamine • Külamaja ehitamine ja kasutusele võtmine • Katusealuse istumisvõimaluse loomine • Looduskoolist lähimalasuvasse rappa viiva matkaraja ehitus • Laut-küüni taastamine ja töökoja sisutamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaata ka eespool • Töölaager/Ehitusnädal (Katusealune+ matkarada) • Lühiseminarid (1-2-päevased üritused)
2011	<ul style="list-style-type: none"> • Külamaja sisutamine • Peamaja ümberehitus, sisutamine • Seminarimaja kasutuse määrab müra hulk • Laut-küüni taastamine, töökoja sisutamine 	<ul style="list-style-type: none"> • Vaata ka eespool • Aia loomine (kooliklassid) • Seminarid, koolitused (nädalased üritused) • Liigse müra vältimiseks kasutatakse hooneid vähem
2012	<ul style="list-style-type: none"> • Peamajas võtavad koha sisse muuseum, infopunkt ja kohvik-käsitööpood) • Kompleksi väljaehitamine (saun, maakelder) • Peaaegu täielikult kasutatav maa-ala 	<ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnaharidusprogramm on väljatöötamisel • Raskuspunkt: kohalike elanike ja tegutsemishimuliste inimeste võimalikult rohkearvuline kaasamine protsessi
2013	<ul style="list-style-type: none"> • Kompleksi väljaehitamine (aed, matkarajad + keskkonnaharidusrajad) • Hoov on täielikult kasutatav, jälgima peab edasisi ehitusplaane 	<ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnaharidusprojekt on välja töötamisel • Kohalike elanike ja vabatahtlike abistajate kaasahaaramine
2014	<ul style="list-style-type: none"> • Hoovi edasiarendamine ja muutused • Külalistemaja ehitus 	<ul style="list-style-type: none"> • Regulaarne keskkonnaharidusprogramm • Uute ideede teostamine

2015 (k.a.)	<ul style="list-style-type: none"> • Hoov on täies ulatuses kasutatav 	<ul style="list-style-type: none"> • Regulaarne keskkonnaharidusprogramm • Uute ideede teostamine
----------------	--	---

7 Koostöö teiste asutustega

Tipu Looduskool on piirkonna elanike ühine huvi, seepärast tehakse selle regiooni ettevõtjatega tihedat koostööd. Sisuline koostöö toimub järgnevate asustuste- ja ettevõtjatega:

- Kõpu vald
- RMK metsatalitus ja Keskkonnaamet kui Soomaa Rahvuspargi valitseja
- MTÜ Soomaa Sõprade Selts
- kohalikud ettevõtjad (soomaa.com, Junsi Puhkekeskus)
- regiooni haridusettevõtted (Naatsaku, Lilli Looduskool)
- rahvusvaheline haridusprogramm Euroopa Noored ja keskkonnaharidusühing
- Mitwelt e.V. ja Jordsand e.V. Saksamaalt
- Viljandimaa partnerimaakond Minden-Lübbecke

Veel plaanitakse koostööd teha teiste piirkonna haridusettevõtetega ning Eesti ja välismaa ülikoolidega.

8 Looduspedagoogiliste ürituste läbiviimise kavad

Käesolev keskkonnahariduskava on looduskooli toimimise ja looduspedagoogiliste ürituste läbiviimise alusdokument. Looduskooli kui asutuse tegevus on suunatud igas vanused ja erineva suurusega gruppidele, samas kui üksikud üritused on pigem grupispetsiifilised ja eesmärgist sõltuvad.

Üritused, mis kestavad kahest tunnist kuni kahe nädalani, juhinduvad kindlatest (loodus)pedagoogilistest põhimustritest. Looduspedagoogilised mudelid, mis on siin eeskujuks võetud, pärinevad üldtuntud kirjutiste kõrval ka sellistelt autoritelt nagu CORNELL, KALFF, TROMMER ja VANMATRE. Allpool on nende põhimõtteid ka lähemalt tutvustatud. Need konseptid kirjeldavad ürituse läbiviimise faase (CORNELL, KALFF) või ka nende täielikku käiku (TROMMER, VANMATRE). Neid saab kohandada kõigi vanuste ja erineva suurusega gruppide jaoks. Olenevalt õppe eesmärgist saab erinevatest tegevustest kokku panna sobiva tegevuskava.

Loodushariduse pedagoogilistele käsitlustele lisandub lühike sissejuhatus grupi- ja elamuspedagoogikasse. Kõik allpool kirjeldatud lähenemised on orientiiriks loodushariduslike ürituste läbiviimisel.

Näidiskavad konkreetsete ürituste jaoks on lisas.

8.1 Flow learning (sujuv õppimine) Joseph CORNELLi järgi

Joseph Cornwell' i *sujuva õppimise* ürituse eesmärgiks on tugev looduselamus. See koosneb neljast astmest, mis on üksteisesse suubuvad ning üksteisele ülesehitatud. Selline ülesehitus võimaldab osavõtjatel läbi mänguliste meetodite rahulikult ja tähelepanelikult loodusele läheneda ja selle üle rõõmu tunda.

Sujuva õppimise üritused on jaotatud kindla tegevuse/mängu taseme järgi. Need tegevused pärinevad allpool viidatud kirjandusest. Terve üritus võib kesta 30 minutist ühe päevani. Samuti võib neid nelja taset läbida mitmeid ja mitmeid kordi.

Need neli astet on järgmised:

Esimene aste „Vaimustuse tekitamine“: selles astmes äratatakse vaimustus lapselikule mängutungile toetudes. Dünaamiline algus tekitab osavõtjais vastuvõtliku meeleolu ja loob hea grupitunde.

Teine aste „Keskendunud tajumine“: peale esimest astet on grupp end välja elanud ning sellest lähtudes suudab ka paremini keskenduda ning infot vastu võtta. Siin kujuneb välja jälgimisvõime, mida arendatakse edasi tundlikumate looduselamuste tähelepanemiseks.

Kolmas aste „Vahetu kogemus“: inimesed õpivad kõige paremini läbi vahetu kogemuse ja ise avastades. See aste sarnaneb jälgimisele, kuid läbi looduse kogemise mängude tõmmatakse jälgija rohkem asjasse sisse. Igas tegevuses keskendutakse ühe või mitme meele teravdamisele ja nende kaudu äratatakse ka see meel, mis tunneb imet, armastust ja empaatiat.

Neljas aste „Teistega jagamine“ : ürituse lõppedes jagavad kõik osalejad omavahel kogemusi. Sellega selginevad oma kogemused, tekib mõnus meeleolu ja tugevneb grupi kokkuhoid. Selles astmes saab ka grupijuht tagasisidet ning võib oma vaimustust vastuvõtliku publikuga jagada.

CORNELL, J. (1989): *Sharing the Joy of Nature – Nature activities for all ages*. Dawn Publications. Nevada

8.2 Neli astet loodusega kohtumisel Michael KALFFi järgi

Enamik inimesi ei satu igapäevaelus loodusega vastamisi. Loodus võib isegi olla hirmutav, võõras või hoopis vastupidi –rahustav ning tuttav. Loodusharidusega kohtumisest osa võttes tuleb osavõtja kõigepealt ära tuua sellest keskkonnast, kus ta oli.

Kohtumise esimeses etapis pööratakse tähelepanu usaldava õhkkonna tekitamisele ja vaimustuse äratamisele. Erinevate meeltega ja mängudega lähendatakse osavõtjaid sellele keskkonnale, kus mäng toimub.

Teises etapis toimub avastamine ja tundmaõppimine. Selline lähenemine – „teadmisega ümberkäimine“ (KALFF 2001) on tuttav juba koolist ja seega kindel pind.

Kolmandas etapis minnakse süvitsi ja keskendutakse meeltele ning kogemisele. Siin kaob endine pealtvaataja-suhe loodusesse, puhtalt jälgimiselt ja uurimiselt minnakse edasi intensiivse looduse kogemiseni.

Neljandas etapis süvenetakse veelgi enam. „End mänguliselt teiste elusolenditega samastades ja meditatsioonides mõistavad osalejad oma seotust loodusega, kogu elusolevaga üks olemist.“ (KALFF)

Oma ideid ja inspiratsiooni nende nelja etapi kohta jagab KALFF oma kirjutises „Loodus- ja keskkonnapedagoogika käsiraamat“, mis on mõeldud praktiseerivatele loodusharidusõpetajatele. Sealsamas rõhutatatakse, et siinne on vaid konseptsioon, millest võib eeskuju võtta. Vähemalt sama tähtis kui ürituse ettevalmistamine on ka isiklik kogemus, suhe osavõtjatega ja grupi arengu tajumine. Konseptsioon ei ütle ette, milline harjutus parasjagu sobib, seda teeb „osavõtjate tuju, ilm, mets,...“ (KALFF)

KALFF, M. (2001): Handbuch der Natur- und Umweltpädagogik. Günter Albert Ulmer Verlag. Tübingen

8.3 Die Rucksackschule (Seljakotikool) Gerhard TROMMERi järgi

Seljakotikool on „mobiilne kool looduse klassiruumis“. *Seljakotikooli* matkadelt võetakse kaasa vaid see, mis seljakotti mahub. Tööriistadeks on enda käed ja meeled.

Teadlikult loobutakse haruldaste paikade ja looduse imede külastamisest – selle asemel liigutakse ringi „igapäevases“ ümbruses. Sihiks on positiivne kokkupuude loodusega, mis aitaks tulevikus ka looduses vigastustest hoiduda.

Seljakotikooli põhitees on „looduse interpreteerimine“ ehk grupis looduse ilmingute ja fenomenide teineteisega jagamine, koos hindamine ja interpreteerimine.

Seljakotikool eristab samuti nelja taset, millega matka jooksul tegeletakse. Need on:

„Kõigi meeltega looduse tunnetamine“: inimene peaks kasutama oma kaasasündinud taju, mida saab näiteks suletud silmadega veelgi teravdada.

„Looduse uurimine“: läbi jälgimise, kirjeldamise ja eksperimenteerimise.

„Enese instrueerimine“: mudelid/instruktsioonid aitavad mõista abstraktseid teemasid. Neid püütakse grupis olemasolevate materjalidega järele ehitada ja niimoodi koos uusi teadmisi omandada.

„Keskkonnateadlik käitumine“: teadlikkuse tõstmine viib keskkonda hoidva ja loodussäästliku käitumiseni, selle saavutamiseks toob grupi juht ka ennast eeskujuks.

TROMMER, Gerhard (Hrsg.) (1991): *Natur wahrnehmen mit der Rucksackschule*. Westermann Schulbuchverlag GmbH. Braunschweig.

8.4 Earth Education (Maa haridus) Steve van MARTRE´i järgi

Earth Education on haridusprotsess, mis motiveerib ja toetab inimesi keskkonnateadlikult elama. „Seejuures paranevad inimese kognitiivsus ja kaasaelamisvõime tema loomuliku keskkonna ja Maal elu säilitavate süsteemide suhtes. Sellest areneb lõpuks isiklik keskkonnasõbralik elustiil.“ (www.earth-education.org)

Earth Education koosneb täielikust konseptsioonist programmide ja tegevuste näol. Esimesed on eesmärgile orienteeritud, intensiivsed keskkonnahariduse elamused, mis on mõeldud kindlatele sihtgruppidele ja põhinevad teineteisel. Viimased on üksikud tegevused, mis võivad programmile lisanduda. Mõlemate puhul on sihiks ökoloogiliste seoste selgitamine ja isikliku seose tekitamine oma keskkonnaga (mille keskel inimene iga päev liigub, mitte ainult loodusega, kuhu satutakse võib-olla harvem). Pikemas perspektiivis julgustatakse inimesi oma elustiili muutma. *Earth Education*´i seiklusfaktori tõttu pakub ta osavõtjatele palju põnevust.

Tipus hakatakse pakkuma nii programme kui ka üksikuid tegevusi. Looduskool võtab endale eesmärgiks saada *Earth Education*´i võrgustiku liikmeks, kuigi praeguseni ei ole neil veel Eestis oma instituuti.

www.earth-education.org (Saksa Maa Hariduse Instituut)

www.eartheducation.org (Rahvuvaheline Maa Hariduse Instituut)

VANMATRE (1998): *Earth Education – A new Beginning*. The Institute for Earth Education
Conceptual Encounters - Earthwalks

8.5 Grupidünaamika, mängu- ja elamuspedagoogika

Grupidünaamika eesmärk on ära tunda erinevad grupis toimuvad protsessid ja struktuurid, et käima lükata vajalikke muutusi ja arenguid. Grupidünaamika kompleksed probleemiasetused nõuavad grupilt suurte sotsiaalsete ja kognitiivsete võimete olemasolu. See tähendab ühtlasi ka suurt tegutsemistahet ja stressitolerantsi osavõtjate poolt. Eriline tähtsus on harjutuste tagasipeegeldamisel. Keegi peab juhtima grupipedagoogiliste ülesannete läbiviimist, mis nõuab grupiprotsesside täpset hindamisoskust.

Mängupedagoogika näeb mängu kui väärtuslikku emotsionaalse ja sotsiaalse õppimise vahendit. Mängud –eriti koostööd nõudvad mängud – tuuakse programmi sisse sihilikult ja vastandiks valitsevale konkurentsiohkkonnale. Tähtis faktor on lõbu, mistõttu nõuab mängu sissejuhatus ja õpetus huumorimeelt, kaasahaaramis- ja improvisatsiooni-võimet.

Elamuspedagoogika rõhutab hariduse sportlikke osi. Osavõtjatele esitatav väljakutse on kompaktne ja mänguline, sisaldades nii vaimseid, sotsiaalseid kui ka füüsilisi osi. Sinna hulka kuuluvad usaldusharjutused ja kehalised väljakutsed –harjutused, mis ilmselgelt tähendavad ohtu ja seiklust. Elamuspedagoogiline töö nõuab nii riskide hoolikat hindamist, sobiva väljakutse leidmist kui ka grupi valmidust vastutust jagada.

Koostööd nõudvad seiklusemängud koondavad grupidünaamika, mängu- ja elamuspedagoogika põhimõtteid. Teisalt arendavad need

koostööd, kui käsitletakse grupi ühist elamust ja grupi liikmed püüavad üksteisega konkureerimise asemel üksteist toetada. Mängulise osa moodustavad seiklused, põnevad elamused, väljakutsed ja oma oskuste arendamine.

Seiklusmängude tunnused on:

- grupile jagatav ülesanne on selgelt sõnastatud
- väljakutse on mõeldud kogu grupile ja nõuab koostööd
- ülesandepüstitus mõjub väljakutsuvalt, ülesanne ise on siiski mänguline
- ülesande lahendus nõuab füüsilist, kognitiivset ja emotsionaalset panust

GILSDORF/KISTNER (1995): Kooperative Abenteuerspiele 1. Seelze-Velber

GILSDORF/KISTNER (2004): Kooperative Abenteuerspiele 2. Seelze-Velber

9 LISAD

„Elamuspäev metsas“ kava (teema –mets; sihtgrupp – põhikooli õpilased)

„Tipu elamusretke“ kava (teema –Tipu, küla ajalugu, maakasutus; sihtgrupp – kõik)

„Looduselamused talvel“ kava (teema –loodus talvel; sihtgrupid –noored, tudengid, täiskasvanud, koolitajad/õpetajad; kestus –reedest pühapäevani)

Noortelaagri kava

„Puhkus koos programmiga“ kava